

Gytis Piličiauskas, Rokas Vengalis,
Mantas Daubaras

Nidos gyvenvietės 1 tyrimai

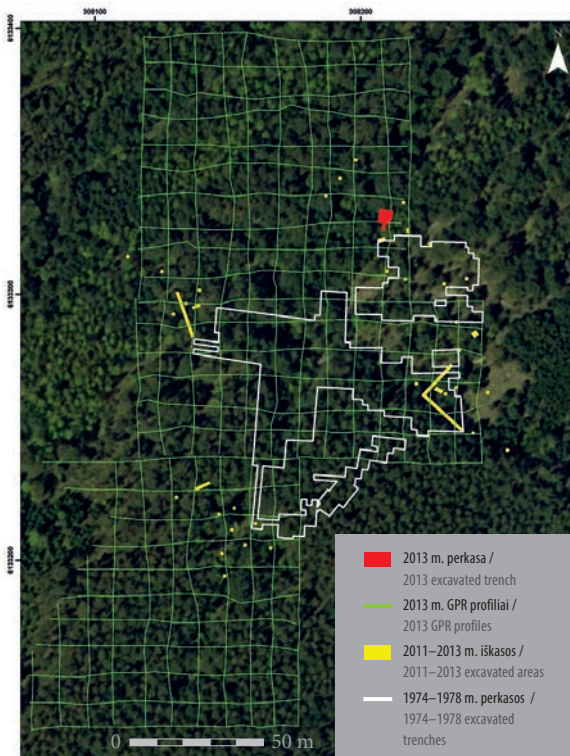
2013 m. LII archeologinė ekspedicija tęsė Nidos neolito gyvenvietės 1 tyrimus Kuršių nerijoje, pradėtus 2011 m. (*ATL 2011 metais*, V., 2012, p. 26–30). Darbai vykdyti mokslinio projekto „Lietuvos pajūrio neolitizacija“ (VP1–3.1–ŠMM–07–K–03–021) rėmuose. Numatyti tokie uždaviniai: a) rekonstruoti paleoreljefą į P ir Š nuo Nidos akmens amžiaus gyvenvietės; b) nustatyti archeologinio sluoksnio stratigrafiją ir chronologiją gyvenvietės Š dalyje; c) įvertinti archeologinio sluoksnio ir

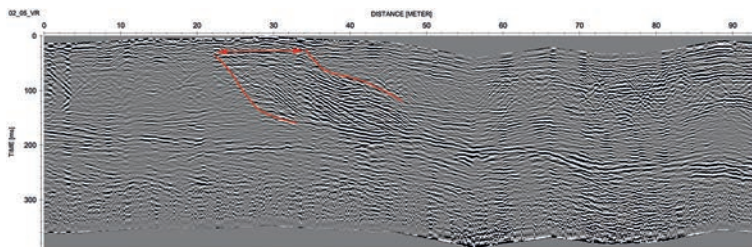
radinių būseną, tyrimų žemiau gruntinio vandens lygio perspektyvas.

Paleoreljefas rekonstruotas atliekant profiliavimą GPR georadaru ir gręžiant gręžinius rankiniu žemės grąžtu. Naudota georadaro sistema, susidedanti iš *Zond-12e* valdiklio, 300 MHz antenos (*Radar Systems, Inc.*) ir duomenų kaupiklio – nešiojamo kompiuterio. Profilių koordinatės išmatuotos tacheometru. Duomenys analizuoti *Prism 2.59*, *Reflex-Win 7.1*, *Open Tect 4.6.0* ir *ESRI ArcGIS 10.0* programine įranga. Siekta nustatyti senojo užpustyto šlaito, kuriame išliko humusingas archeologinis sluoksnis, tęsinius P ir Š kryptimis nuo 1974–1978 m. tyrinėtų R. Rimantienės perkasu. Atliktas 2D profiliavimas kas 10 m Š–P ir R–V kryptimis, suformuojant tinklėlį 2,8 ha dydžio teritorijoje (1 pav.). Ieškomas senovinis šlaitas GPR profiliuose išsiskyrė gana aiškiai – jį rodo viena kryptimi gana staigiai besileidžiantys aukštų amplitudžių signalai, galbūt generuoti įstrižų sunkiųjų mineralų tarp sluoksnių (2 pav.). Ši zona tęsiasi maždaug 10–20 m, joje ir reikėtų gręžiniais ieškoti senovinio šlaito. Ant kiekvieno profilio buvo nubrėžta 3D linija, kuri žymi menamą buvusį žemės paviršių. Po to iš visų linijų interpoliacijos būdu sugeneruotas ištisinis paviršius (3 pav.). Kadangi 2013 m. profilių vietoje nebuvo išgręžta pakankamai gręžinių, dar nėra duomenų, leidžiančių profilių y ašį perskaiciuoti iš nanosekundžių į metrus. Išgręžti tik 3 rankiniai gręžiniai, o pagrindiniai GPR 3D modelio tikrinimo darbai nukelti į 2014 m. Nepaisant dar nebaigto darbo, jau šiandien labai tikėtina, kad atlikti geofizikiniai tyrimai ženkliai palengvins ateities tyrimų uždavinį minimaliai invaziniais metodais atkurti senovinį šlaitą ir

1 pav. Archeologinių tyrimų Nidos gyvenvietėje 1 planas. G. Piličiausko brėž.

Fig. 1. Plan of the investigations at Nida settlement 1.

galbūt nustatyti archeologinio sluoksnio paplitimą už šiandien žinomų Nidos gyvenvietės 1 ribų.

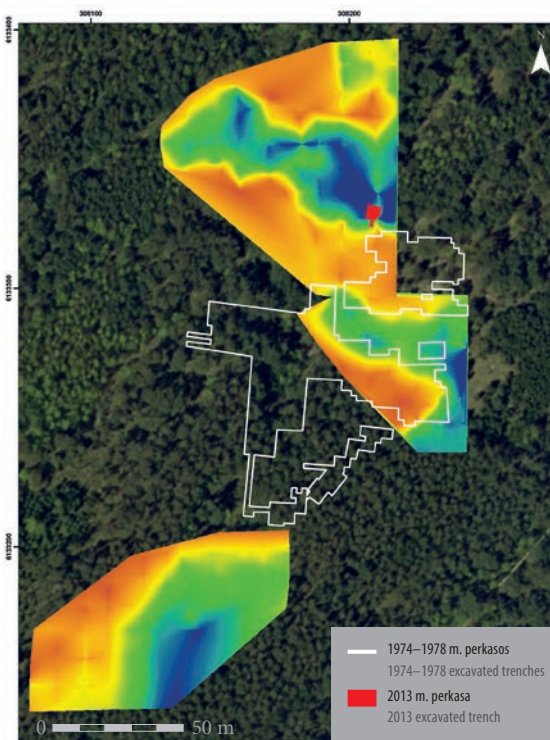
Senovinio šlaito vietoje ir beveik statmenai jam gyvenvietės Š dalyje ištirta 1 perkasa (1 pav.). Ji netaisyklingo pavidalo, 26,8 m² ploto. Perkasa buvo tiriama 3 etapais: pagrindinė 6x1 m dydžio perkamos dalis kasta iki gruntinio vandens arba žemio, jos Š gale ištirtas technologinis išplėtimas iki gruntinio vandens, vėl gilinta pagrindinė perkasa žemiau gruntinio vandens lygio iki žemio arba kiek leido gruntinio vandens žeminimo sistema. Papildomas 20,8 m² išplėtimas buvo tiriamas tam, kad būtų pašalinta maždaug 1 m storio biraus smėlio storumė aplink pagrindinės perkamos dalies Š galą, kuriame kultūrinis sluoksnis staigiai leidosi žemyn. Dirbti tokia gylje ir žemiau gruntinio vandens lygio, nenukasus aplinkui smėlio, būtų buvę pavojinga. Pagrindinėje perkamos dalyje siekta ištirti archeologinį sluoksnį, kuo tiksliau užfiksuoti radinius ir litostratigrafiją. Pasirodžius pirmiesiems radiniams tyrinėta horizontaliais 4–7 cm sluoksniais (lygiais) ir 50x50 cm kvadratais. Čia visus kasant pastebėtus radinius stengtasi dokumentuoti centimetrų tikslumu trimatėje erdvėje, gruntas plautas per 4 ir 2 mm sietus, plovimui naudojant gruntinį vandenį. Gruntinį vandenį plovėjams tiekė ir tuo pačiu žemino jo lygį 2 autonomiškos sistemos, sudarytos iš piezometrų, vamzdynų ir 2 vandens siurblių: *Honda WX15* ir *WB30*. Per

2 pav. Senojo šlaito užpustymai GPR radarogramoje. R. Vengalio brėž.

Fig. 2. The ancient slope's covering of windblown sand, as seen from the GPR radarogram.

3 pav. Paleoreljefo rekonstrukcija pagal GPR duomenis. GPR signalo laikas neperskaičiuotas į gylius. R. Vengalio ir G. Piličiausko brėž.

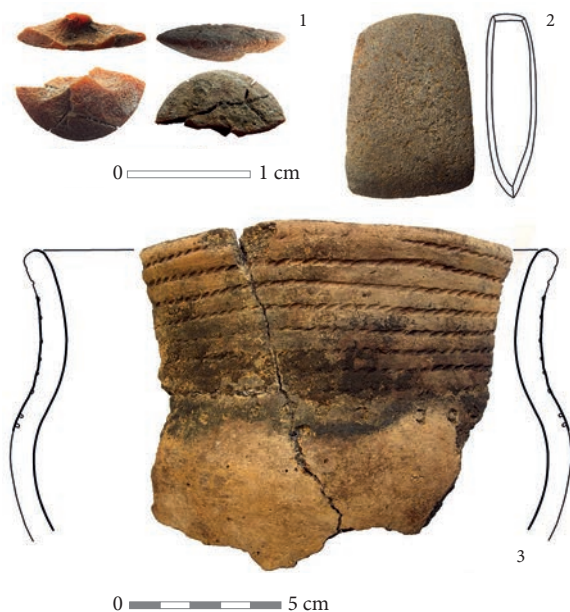
Fig. 3. The reconstruction of the palaeorelief based on the GPR data. The GPR signal time was not recalculated to provide the depth.

4 pav. Užpustytas senasis dirvožemis – archeologinis sluoksnis perkastos pjūvyje. G. Piličiausko nuotr.

Fig. 4. The covered ancient topsoil – archaeological layer in the trench's section.

5 pav. Pamarių kultūros radiniai: gintaro saga (1), akmens kirvis (2), keramika (3). G. Piličiausko nuotr.

Fig. 5. Pamarių culture finds: an amber button (1), a stone axe (2), and pottery (3).

vėlai supratus konstrukcines klaidas nebuvo įmanoma išnaudoti viso siurblių pajėgumo, todėl archeologinį sluoksnį pavyko iširti tik iki 2,2 m gylio arba 1,15 m žemiau gruntinio vandens lygio. 7 taškuose išmatuotas archeologinio sluoksnio rūgštingumas (pH) ir oksidacijos–redukcijos potencialas (ORP). Nustatyta, kad leidžiantis gilyn rūgštingumas mažėja nuo 5,77 iki 6,77, aplinka keičiasi į labiau redukcinę, t. y. gerėja sąlygos organikai išlikti. Tai patvirtina ir radiniai. Labai sunykę gyvūnų kaulai buvo randami sausame sluoksnyje, giliau pasitaikė keletas geriau išlikusių. Pirmieji radiniai buvo aptinkami nuo 15–20 cm gylio kv. 3–6, balsvame eoliniame smėlyje. Žemiau aptiktas juosvo arba tamsiai pilko humusingo smėlio sluoksnis – senasis dirvožemis su gausybe neolito radinių. Senojo dirvožemio kraigas leidosi nuo 15 cm gylio kv. 2 iki 3,2 m gylio perkastos Š gale (4 pav.). Čia jo nepavyko pasiekti perkasoje, bet sluoksnis buvo užfiksuotas gręžinyje. Pats dirvožemio sluoksnis nebuvo vienalytis. Senasis dirvožemis užpustytas iki 3 m storio smėlio storyme be radinių. Tikėtina, kad šlaitas buvo užpustytas greitai, galbūt per keletus metus, o žmonės tuo metu pasitraukė iš gyvenvietės arba persikėlė kur nors šalia į mažiau vėjuotą vietą. Pustymams apimus, dar nesusidarius jokiame augaliniame sluoksniui, žmonės vėl grįžo į tą pačią vietą ir paliko 10 cm storio viršutinį kultūrinio sluoksnio horizontą, atskirtą nuo senojo dirvožemio steriliu eoliniu smėliu. Panaši situacija stebėta 2012 m. tiriant šurfą 8 gyvenvietės P dalyje.

Kasinėjant ir plaunant žemes aptikti 3679 (18,4 kg) archeologiniai radiniai: 2602 vienetai (10,24 kg) keramikos, 215 vienetų (143 g) silicidinių uolienu, 735 vienetai (7,92 kg) kitų akmens radinių, 13 vienetų (4,15 g) gintaro radinių, 114 vienetų (66 g) gyvūnų kaulų, dau-

giausia perdegusių. Visą keramiką galima skirti Pamarių kultūrai ir preliminariai datuoti 3000–2500 m. pr. Kr. Vyrauja indai gausiomis smulkiais ir vidutinėmis mineralinėmis priemaišomis liesinta molio mase, pasitaikė keletas liesintų šamotu ir smėliu, šamotu ir kvarcu. Molio juostos jungtos pirštais ploninant sujungimo vietas – N tipo jungtis. Tai virvutėmis, nagų, pirštų įspaudais ir gnaibymu puoštos plačiaangės puodynės, mažesnės virvelinės ar rumbuotos puodynės, gilūs dideli dubenys ir nedideli dubenėliai su ąsomis, rėžtomis linijomis ir virvučių įspaudais puoštos taurelės (5:3 pav.). Titnago žaliava buvo renkama pajūryje, nedidelių gabaritų, dažnai su tarpais, nekokybiška. Tai nulėmė ir vyraujančią techniką – dvipolinį skaldymą kietu muštuku ant kieto pagrindo. Formaliųjų tipų labai nedaug – rasta keletas retušuotų nuoskalų, perforatorių, gludinto gremžtuko fragmentas. Titnaginių kirvių ar kaltų naudojimą rodo smulkios nuoskalėlės gludintais paviršiais. Akmens radiniai labai įvairūs, skaldyti, suskilę nuo karščio ir dirvožemio rūgščių poveikio. Žaliavai rinkti pajūrio gargždo apvalainukai. Vienintelis akmens dirbinys yra visiškai sveikas įtveriamasis kirvelis (5:2 pav.). Gintaro radiniai smulkučiai ir trapūs, o paviršiai stipriai erodavę. Plaunant gruntą buvo rastas vienintelis dirbinys – sagutės su V tipo skylute fragmentas (5:1 pav.). Senoviniame šlaite fiksuotas vienintelis įgilintas objektas – 12x8 cm dydžio stulpavietė.

Projekto darbai Nidoje bus tęsiami 2014 m. Ateityje būtų tikslinga rasti techninių priemonių ir lėšų ištirti ne tik 2013 m. neištirtą iki žemio perkaso dalį, bet ir 1974–1978 m. kastų perkaso dalis, kur buvo ištirta tik viršutinė archeologinio sluoksnio dalis.

The excavation of Nida 1 settlement

In 2013, an LII expedition continued the excavation, begun in 2011, of Nida 1 Neolithic settlement on the Curonian Spit. The palaeo-relief was reconstructed using GPR profiling every 10 m (Figs. 1–3); the created model has not been checked using invasive methods. One 26.8 m² trench was excavated at the site of an ancient slope. All of the unearthed finds were recorded in 3D and the soil was wet screened through 4 and 2 mm mesh. It was determined that the archaeological layer is palaeo-topsoil, which drops from a depth of 15 cm to 3.2 m and is well below the groundwater level (Fig. 4). The ancient slope was covered by blown sand, but after the wind had subsided people settled there again and left the upper archaeological layer. The soil acidity is somewhat less below the groundwater level and the environment is more reduction, consequently bone material has survived better. A large quantity of pottery, stone, and flint finds, some amber, and some animal and fish bones were discovered. All of the finds are from the Pamarių culture and were preliminarily dated to 3000–2500 BC (Fig. 5). The pottery had very diverse shapes with cording, incised lines, fingerprints, and pinching predominating among the decorations. The flint was very small beach pebbles knapped using bipolar percussion. The project's work in Nida will be continued in 2014. It will be expedient in the future to find technical equipment and the funds to excavate not only part of the 2013 trench down to sterile soil, but also some of the trenches excavated during 1974–1978, where only the upper archaeological layer was excavated. The “Lietuvos pajūrio neolitizacija” [The Neolithisation of the Lithuanian Coast] project is financed by the Research Council of Lithuania (VP1-.1-ŠMM-07-K-03-021).